

Düne Kadar Dünya

Jared Diamond

Ankara, Akıl Çelen Kitaplar, 2015, 647 Sayfa, ISBN: 978 605 5381 55 4.

Fatih ERBAŞ*

Kitap, ABD California Üniversitesi Coğrafya bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Jared Diamond'a aittir. Yazar, fizyoloji eğitimi almış olmakla birlikte, antropoloji, ekoloji, coğrafya ve evrim biyolojisi alanlarında çalışmakta olan bir popüler bilim insanıdır. Pulitzer dahil birçok ödülü bulunmaktadır. Ülkemizde *Tüfek, Mikrop ve Çelik* isimli eseri ile tanınmıştır. Yazarın bu kitabı da önceki gibi Yeni Gine üzerine bir örnekleme denilebilir.

Kitap ilk, 2013 yılında Viking Press tarafından ABD'de İngilizce yayımlanmıştır ve 647 sayfadır. Eserimiz, dünyamızı hepimiz için daha iyi ve yaşanabilir kılmak adına, eski, geleneksel toplumlardan neler öğrenebileceğimiz üzerinde durmaktadır. İlginçtir, bu kitap tanıtımını Coronavirüsü salgını sürecinde, evimde ihtiyari karantinada iken yazıyorum. Bu yazımı ilginç kılan nedir? Tam da kitapla ilgilidir. Malumunuz daha düne kadar, yani Şubat 2020 sonuna kadar, aslında hayatımıza son yüz elli yılda ve hatta

* Uluslararası Güvenlik Stratejileri Doktoru, fatiherbas@gmail.com

son yirmi yılda girmiş ve hayatımızı işgal etmiş olan teknolojik imkanları, iletişimi, ulaşımı, alışverişi, seyahati, çeşit çeşit giyimi ve hayatımızı kolaylaştıran eşyaları, obeziteyi, çılgın partileri, kalabalık konserleri, endüstri haline gelmiş sporu, israf ekonomisini ve daha neler neleri hayatımızın esası ve vazgeçilmez unsurları sanıyorduk. Bir virüs salgını, bütün dünya halklarına ehem ile mühimin ne olduğunu acı bir tecrübe ile öğretti.

İşte bu kitapta yazar diyor ki; bu değişmez ve hep devam edecek sandığımız refah, aşırı tüketim ve sair kolaylıklar hiç de sanıldıkları gibi değişmez değillerdir. İnsanoğlu, kimilerince altı buçuk milyon yıl olduğu tahmin edilen, kimilerince farklı sürelerle ifade edilen varoluşunun neredeyse tamamında bunların hiçbirine sahip değildi.

Eserde; benimsediğimiz ve hayatımızın ayrılmaz bir parçası olduğunu sandığımız modernite ve onun getirdiklerinden ziyade, ilkel gibi görünen ama özümüze daha uygun geleneksel hayat tarzı insan için daha uyumlu, kabul edilebilir ve sürdürülebilirdir iddiasına yer verilmektedir.

Düne Kadar Dünya, ortaya koyduğu örneklerle on binlerce yıllık medeniyet birikimlerini gözümüzün önüne getirirken, günümüzle geçmiş arasındaki farklılıkların bizim için ne gibi anlamlar taşıdığını da işaret etmeye çalışıyor.

Kitap, giriş ve son söz hariç beş kısım ve on bir bölümden oluşmaktadır: “*SAHNEYİ HAZIRLAMAK*” ilk kısmın ismi. Bu kısımda Dostlar Düşmanlar Yabancılar ve Tüccarlar bölümü var. İkinci kısım “*SAVAŞ VE BARIŞ*” 1 anlatıyor. *Ölen Bir Çocuk İçin Tazminat, Küçük Bir Savaş Hakkında, Birçok Savaş Hakkında* bölümleri bu kısma ait. *Çocuk Yetiştirme ile Yaşlılara Yönelik Muamele* ise *GENÇ VE YAŞLI* kısmının bölümleri. “*TEHLİKE VE TEPKİ*” kısmında *Yapıcı Paranoya ile Aslanlar ve Diğer Tehlikeler* ele alınıyor. Son kısımda ise “*DİN DİL VE SAĞLIK*” irdeleniyor. *Elektrikli Yılan Balıkları Dinin Evrimi Hakkında Bize Ne Anlatır, Birçok Dilde Konuşmak, Tuz Şeker Yağ ve Miskinlik* bu kısmın konuları.

Yazar, eserin giriş bölümünde aslında bu kitabı yazma sebebini ortaya koymuş, “*Geleneksel Toplumlar Neden Araştırılmalı*” diyerek. Buna iki şekilde yaklaşıyor. Geleneksel toplumlarla içiçe olunca iki zıt şeyi fark etmiş: Aynı imiş görünmekle birlikte farklı toplumsal bir anlayış olduğunu ve farklı imiş gibi görünmekle birlikte aynı toplumsal kurumların var olduğunu. İşte bu iki durum onun merakını cezbetmiş. Girişte bir de 1930’larda keşfedilen Yeni Gineliler’in yetmiş beş yılda geçirdiği olumsuz değişimin üzerinde duruluyor. Geçen yüzyılın başında medeniyetten habersiz, zayıf, sağlıklı ve kendi halinde insanların yerini Amerika veya Avrupa’da benzerlerini, daha doğrusu asıllarını sıkça görebileceğiniz şişman, aynı tip giysili ve aynı hal ve harekete sahip insan tiplerinin aldığı anlatılıyor. Böylece ortaya çıkan sorularla bu eser oluşmuş.

İlk Bölümde, özel araziler, dostluklar düşmanlıklar, geleneksel ticaret biçimleri, ticaret ürünleri ile temaslar ele alınıyor. Arazi paylaşımları, arazi üzerinden düşmanlıklar, yabancılar karşı tavırlar, düşman bilinenlere karşı tavırlar, ticari malzemeler, ticaret usulleri ve bütün bunların günümüz ölçeğine nazaran benzerlikleri bu bölümde incelenen konular.

İkinci Bölümde, Adalet sistemi geleneksel ve modern toplumlar mukayese edilerek anlatılıyor. Bu çerçevede öldürmeler, tazminat, sürdürülen ilişkiler, Yeni Gine tazminat sistemi, devlet otoritesi, devlet olmayınca sistem, özel hukuk sistemi, ceza hukuku ve onarıcı adalet tartışılıyor.

Üçüncü bölümde Yeni Gine'nin Dani halkı arasında 1960'lı yıllarda yaşanan ve Batılı insanlarca, bir belgesel gibi filmi çekilen ilke kabilelerin ittifak savaşları anlatılıyor. Yazar bu harbi, oluşan ittifakları, meydana gelen kayıpları İkinci Dünya Savaşı ve benzer modern toplum savaşları ile mukayese etmekte ve oransal olarak pek de farklı neticeler ortaya çıkmadığını ifade etmektedir.

Dördüncü bölümde savaş, tanımları, biçimleri, geleneksel ve modern savaşlar, ölüm oranları, benzerlikler ve farklılıklar, geleneksel savaşların nedenleri, buna Avrupalıların etkisi, barışçıl insanlar, savaşların başlatılması ve bitirilmesi konuları ele alınıyor.

Bebek ve çocuk bakımı konusundaki farklı anlayışlar beşinci bölümde ele alınıyor. Çocuk yetiştirme usullerinin mukayesesi, çocuk doğurma, bebek öldürme, memeden kesme, sürekli emzirme, bebek yetişkin teması, babaların konumu, fiziki cezalandırma, ağlayan bebekler, çocuğun özerkliği, farklı yaşta çocukların birlikte oynaması, çocuk oyunu ve eğitim, eski toplum çocukları ve bizim çocuklarımız.

Altıncı Bölümde, yaşlılara yönelik yaklaşımlar irdeleniyor. Yaşlı bakımı, yaşlıları terk etme, yaşlıların faydaları, toplum değerleri, toplum kuralları, günümüzde yaşlılar inceleniyor

Tehlike, tehlikeye karşı tutumlar, örnek olaylar, riskler yedinci bölümün konularındır.

Sekizinci Bölümde, geleneksel hayatın tehlikeleri, kazalar, şiddet, müteyakkız bulunma, hastalıklar ve hastalıklara tepkiler, açlık, kıtlık, araziler, gıda depolama, tehlikelere verilen tepkiler ve diyet konuları işlenmektedir.

Dokuzuncu Bölümde, din olgusu ele alınıyor. Bu çerçevede ilginç bir şekilde elektrikli yılan balıkları din ilişkisi kuruluyor. Doğa üstü inançlar, rahatlama, endişeleri giderme, örgütlenme, itaat, savaşların meşruiyeti ve dinin işlevindeki değişim irdeleniyor.

Onuncu Bölümde, diller inceleniyor. Dünyadaki dil sayısı, çok dillilik, dillerin evrimi, dil çeşitliliğinin coğrafi dağılımı, yok olan diller gibi Tüfek Mikrop ve Çelik kitabında incelediği konuları ele alıyor.

On birinci ve son bölümde ise sağlık konusu tartışılıyor. Bu çerçevede; bulaşıcı hastalıklar, tuz tüketimi, tansiyon, gıdalardan alınan tuz, şeker hastalığı, genler ve çevre, bir kısım yerlilerin yaşam biçimi, genlerin şeker hastalığına etkisi, bulaşıcı olmayan hastalıklar tartışılıyor.

Jared Diamond'un Tüfek, Mikrop ve Çelik isimli kitabını, birçok yerini anlamlı bulmamama rağmen, büyük bir keyif ve ilgi ile okumuştum. Popüler bilim kitaplarının insan üzerindeki en belirgin etkileri de bu olsa gerek. Kalın kalın kitapları sıkılmadan okuyabiliyorsunuz. Her satırında akademik deliller bulunmayan ve bu yönleri ile akademik çalışmalardan ayrılan popüler bilim kitapları, yazılanlar konusunda tam tatmin olmasanız da en azından okuduğunuz konular hakkında sizde bir merak uyanmasına yol açıyor ki, işin güzel tarafı da bu olsa gerek.

Jared Diamond ve bu kitap özelinde de bu tür sığılıklar hissediliyor. Yazar ne tarih ne antropoloji ve ne de sosyoloji konularında tam bir uzman olmadığı cihetle, bilgisi çerçevesinde gördükleri ve subjektif yargıları ile toplumlar, medeniyetler ve coğrafyalar hakkında bize kanaatlerini sunuyor. İşin güzel tarafı, yazar ile birlikte, dünyanın hiçbir zaman gidemeyeceğiniz topraklarına ve o toprakların insanlarına ulaşıyorsunuz. Bu kitaptan hüküm çıkarmak insanı yanlışta götürür. Bu kitapla başlayan bir merak süreci ise sizi farklı kılar. Bu bir akademik referans kitabı değildir.

Yazarın ister bir yanlış olarak tanımlayın, isterse kitabı ilginç kılan özelliklerden biri olarak ele alın, bu kitapta yaptığı işlerden biri de adalet, din, dil, sağlık, beslenme gibi birbiri ile alakasız ve uzmanlık gerektiren konularda okuyucuya tavsiyelerde bulunması.